

Folketingsvalget 1987

Af Torben Worre

1. Politisk baggrund

Medens folketingsvalg siden 1971 har fulgt hinanden med kun to års mellemrum, så forløb der en fuld valgperiode mellem valgene i 1984 og 1987. Denne usædvanlige stabilitet skyldtes, at valget i 1984 havde frembragt et flertal af firkløverregeringen og de Radikale. Dette flertal var ganske vist kun på et mandat, og dette var kun vundet ved, at valget på Færøerne undtagelsesvis gav to borgerlige mandater. Men et flertal er et flertal.

Ud fra en anden synsvinkel var firkløverregeringens parlamentsgrundlag imidlertid højst ustabil og utilfredsstillende. De Radikale var nemlig ikke villig til at påtage sig ansvaret som traditionelt støtteparti for regeringen. Det samarbejdede med denne om de store træk i den økonomiske politik, men beholdt sig ret til at fastholde særstandpunkter på en række områder, bl.a. energi, kultur og uddannelse. Her kunne de Radikale sammen med Socialdemokratiet og SF danne "det andet flertal", som altså kunne sætte regeringen i mindretal. Mest foruroligende var situationen imidlertid på det sikkerhedspolitiske område. Her modsatte de Radikale sig Natos politik, især i spørgsmålet om opstillingen af kernevåbenbærende mellemdistanceraketter i Vesteuropa og om Norden som atomvåbenfri zone. I den oprindelige forståelse mellem de Radikale og firkløverregeringen havde man accepteret de Radikales ret til at opretholde særstandpunkter ud fra den betragtning, at sikkerhedspolitikken byggede på et bredt samarbejde med Socialdemokratiet. Men efter regeringsskiftet i 1982 forlod Socialdemokratiet i stigende grad sin hidtidige sikkerhedspolitik, især på de om-

råder, hvor de Radikale havde særstandpunkter. Det førte til, at regeringens udenrigspolitik blev underkendt i en række opsigtsvækkende "raketdagsordner", der udtrykte afstand til Natos politik og pålagde regeringen at fremføre nogle synspunkter, som den ikke selv delte. Det skete gerne i form af fodnoter til Natos beslutninger, der tilkendegav de danske særstandpunkter. Det var klart i modstrid med den danske parlamentariske tradition, at regeringen lod sig underkende i vigtige spørgsmål. Men regeringen Schlüter valgte at leve med det inden for visse grænser ud fra den betragtning, at der ikke var noget parlamentarisk alternativ, og at det var forudsætningen for at køre den økonomiske saneringspolitik igennem. Men det var på den anden side klart, at der var snævre grænser for, hvor langt regeringen kunne lade sig desavouere. Denne grænse blev nået, da det blev klart, at et flertal af Socialdemokratiet, SF og de Radikale ville forkaste den ændring af EF's grundlov, som populært gik under navnet EF-pakken. Her fandt regeringen imidlertid en original udvej af det parlamentariske dilemma ved at udskrive en vejledende folketingsafstemning. Også senere knagede samarbejdet, f.eks. da de Radikale gennemtvang en vandmiljøplan til mange milliarder kr. Når regeringen alligevel holdt, til valgperioden udløb i efteråret 1987, skyldes det formodentlig bl.a., at den hårfine parlamentariske balance fortsatte i meningsmålingerne, både for regeringen, de Radikale og Socialdemokratiet ville det være risikabelt at fremtvinge et valg i utide.

Det valg, som statsminister Schlüter udskrev til den 7.9.1987, havde derfor karakter af en

ordinær fornyelse af folketinget. Valgkampen var ikke domineret af enkelte strids spørgsmål, men gik på partiernes almene politik og ikke mindst på bedømmelsen af regeringens indsats.

Regeringen gik samlet til valg for en forlængelse af sit mandat for at kunne "føre genopretningspolitikken til ende". Men udviklingen var i nogen grad gået den imod i de sidste år. Indtrykket af dynamik, fremdrift, vækst og faldende arbejdsløshed holdt sig til 1986, da en overophedning af økonomien i forbindelse med forbrugsekspllosion og en stærkt voksende udenlandsgæld gjorde det nødvendigt at slå bremserne i. Flere afgiftspakker (jule-, påske- og kartoffelkurene) medførte, at skattetrykket satte rekord, renten steg og det kom til en afmatning i investering og beskæftigelse. Regeringens optimistiske image blev noget slidt.

For Socialdemokratiet havde oppositionstiden været en prøvelse. Man havde ikke i mands minde været sat uden for indflydelse i så lang tid. Partiet havde samlet sin indsats om de områder, hvor det var muligt at etablere det "andet flertal" med de Radikale og SF og således bringe regeringen i mindretal. Men Socialdemokratiets hovedproblem var at opstille et troværdigt alternativ. De Radikale havde åbenlyst vendt sig til den borgerlige side og afviste på det bestemteste et samarbejde med SF (det var umuligheden af at etablere et S-R-SF samarbejde, der i 1982 fik Anker Jørgensen til at opgive regeringsmagten). Derfor var Socialdemokratiets eneste udvej for at vende tilbage til regeringsmagten et rødt folketingsflertal af Socialdemokratiet og SF. Men dels var det ikke særligt sandsynligt, at der ville komme en så voldsom venstredrejning blandt vælgerne. Dels havde Socialdemokratiet altid afvist SF som en realistisk samarbejdspartner. Med en langtidsforskydning af stemmer fra Socialdemokratiet til SF, der også var fortsat gennem denne

valgperiode (med ca. 3%) var det imidlertid blevet altafgørende for Socialdemokratiet at inddrage SF i ansvaret, dels for at standse vælgerafvandringen, dels for overhovedet at kunne præstere en troværdig regeringsmulighed. Socialdemokratiet havde da også i princippet erklæret, at en S-SF-regeringsmulighed skulle forsøges. Men SFs invitationer til at udarbejde et fælles regeringsprogram blev afvist, først når et valgresultat med socialistisk flertal forelå, ville man gå ind i konkrete forhandlinger, og kun hvis Socialdemokratiet selv var gået styrket ud af valget.

Som ved de fleste valg forsøgte en række nye partier lykken ved folketingsvalget i 1987. Men kun to af dem vandt en vis tilslutning, de Grønne og Fælles Kurs.

Alt i alt var valgsituationen traditionel, og valgkampen forløb uden ophidsende elementer. Der var tale om et lavinteressevalg, hvor vælgerens opmærksomhed og engagement ikke oversteg det normale. Valgdeltagelsen faldt en halv procent, og trods den lange valgperiode blev stabiliteten den største i flere årtier, en nettoforskydning på kun 9% skal man tilbage til 1960'erne for at finde, og den gang var der endda langt færre partier.

2. Beslutningsforløb og vælgervandringer

I virkeligheden var det forbavsende, at der var så stor stabilitet i partiernes stemmetal efter valget i 1984, der jo indebar voldsomme forskydninger i partiernes stemmetal helt op til de sidste dage. Men det har været en tendens i 80'ernes valg, at der efter valgkampens svingninger sker en stabilisering omkring valgresultatet. Tabel 1 viser partiernes styrke

Tabel 1. Partiforskydninger før og under valgkampen i 1987. Partistyrke før opløsningen er et gennemsnit af tre meningsmålinger fra begyndelsen af august 1987, styrke under valgkampen er et gennemsnit af syv målinger foretaget af forskellige bureauer.

	Partistyrke				Partiforskydning			
	Valg 1984	Før opløsning	Under valgkamp	Valg 1987	Før valgkamp	Under valgkamp	Sidste dage	Ialt
Konservative	23.4	23.0	23.7	20.8	÷ .4	+ .7	÷ 2.9	÷ 2.6
Venstre	12.1	12.4	11.9	10.5	+ .3	÷ .5	÷ 1.4	÷ 1.6
Centrum-Demokrater	4.6	4.1	3.7	4.8	÷ .5	÷ .4	+ 1.1	+ .2
Kristeligt Folkeparti	2.7	2.4	2.1	2.4	÷ .3	÷ .3	+ .3	÷ .3
Radikale	5.5	5.2	6.0	6.2	÷ .3	+ .8	+ .2	+ .7
Fremskridtspartiet	3.6	4.0	3.4	4.8	+ .4	÷ .6	+ 1.4	+ 1.2
Socialdemokratiet	31.6	28.9	27.3	29.3	÷ 2.7	÷ 1.6	+ 2.0	÷ 2.3
SF	11.5	14.8	15.9	14.6	+ 3.3	+ 1.1	÷ 1.3	+ 3.1
VS	2.6	.9	1.1	1.4	÷ 1.7	+ .2	+ .2	÷ 1.2
Kommunisterne	.7	.8	.9	.9	+ .1	+ .1		+ .2
Retsforbundet	1.5	1.2	1.0	.5	÷ .3	÷ .2	÷ .5	÷ 1.0
Andre	.1	2.3	3.0	3.8	+ 1.2	+ .7	+ .8	+ 3.7
Nettoforskydning					6.2	3.6	6.1	9.0
Firkløver	42.8	41.9	41.4	38.5	÷ .9	÷ .5	÷ 2.9	÷ 4.3
S-SF	43.1	43.7	43.2	43.9	+ .6	÷ .5	+ .7	+ .8

ved valgets udskrivelse sammenlignet med valget i 1984, og det er meget små forskydninger, der er sket i mellemtiden. Den væsentligste er, at SF er gået 3% frem, og at Socialdemokratiet er gået tilsvarende tilbage. Dette er en fortsættelse af en langtidsudvikling gennem 1980'erne og har øjensynligt karakter af en egentlig omstrukturering af partisystemet. Tabellen viser desuden, at VS stod til mere end halvering, efter at højrefløjen (realisterne) var gået over til SF. På den borgerlige side er bevægelserne så små, at de knapt er signifikante efter den almindelige stikprøveusikkerhed. Særlig bemærkelsesværdigt er det, at statsministerens parti de Konservative efter en fordobling i 1984 nu stod præcist på samme niveau. Tætte meningsmålinger under valgkampen viste overensstemmende, at der fortsat skete meget lidt, den eneste bemærkelsesværdige udvikling er en fortsættelse af Socialdemokratiets tilbagegang og SFs fremgang. Men da valgresultatet forelå den 8. september, viste det nogle ganske uforudsete forskydninger. So-

cialdemokratiet vendte nedgangslinien og indhentede 2 af de 4 tabte procenter, medens SF omvendt tabte en del af den forudsete fremgang. Slutresultatet blev en samlet tilbagegang for Socialdemokratiet på 2,3% og en fremgang for SF på 3%, altså en udligning af afstanden på mellem dem på 5%, en fortsættelse af den indsnævring på over 12%, som var sket tidligere i firserne, men altså trods alt 3% mindre, end der var udsigt til at få dage før valget. Sammenlagt var de to partier kun gået ubetydeligt frem. De traditionelle venstrefløjspartier blev stort set udslettet, VS gled ud af folketinget, Retsforbundet mistede 2/3 af sine stemmer. De fleste nye partier fik ingen stemmer, men to af dem havde lidt mere held med sig, miljøpartiet de Grønne fik med 1,3% ikke det forventede gennembrud, medens Fælles Kurs med 2,2% lige nåede over spærregården.

Regeringspartierne havde stået til praktisk talt uændrede stemmetal i meningsmålingerne. Men på valgdagen led både Konservative

og Venstre tab på henholdsvis 2,6 og 1,6%. Rækkeviden heraf blev dog begrænset af, at Centrum-Demokraterne, de Radikale og navnlig Fremskridtspartiet gik frem. Blokpolitisk kom valget derfor til at indebære en venstreforskydning på kun 2,4%, hvoraf størstedelen var sket i dagene op til valget. Det var for lidt til at indebære et regeringskifte, men det var en svækkelse af regeringens parlamentariske basis.

Dette beslutningsforløb bekræfter den tendens, der har været i de senere år, til at de fleste forskydninger sker under valgkampen og navnlig i de sidste dage før valget. Det betyder, at valgkampens forløb får en stadig mere afgørende betydning, og at faktorer, der i en større sammenhæng er ganske tilfældige, kommer til at spille en væsentlig rolle. Det er således vanskeligt at give nogen forklaring på de store udsving dagen før 1987-valget, forskellige forsøg med henvisninger til tv-avisens indhold og avisernes overskrifter lader sig ikke vurdere. Derimod synes der at være et mønster i partiernes evne til fremgang under valgkampen. Tidligere var det almindeligt at tale om regeringens evne til at tiltrække tvivlrådige vælgere i valgkampens slutfase. Men det har vist sig at være en evne, der var forbeholdt socialdemokratiske regeringer, og trods sin almindelige tilbagegang i oppositionstiden synes partiet at have bevaret evnen til at mobilisere nogle ekstra procent i løbet af valgkampen, måske i kraft af sit overlegne partiapparat. Derimod har de Konservative, der som statsministerparti har fordoblet sit stemmetal, haft dramatiske tab

under valgkampene i 1984 (-6%) såvel som i 1987 (-3%) og senere igen i 1988 (-2%).

Opinionsundersøgelserne blev udråbt til valgets store taber 2). De havde nogenlunde overensstemmende forudsagt bevægelser, som ikke skete (f.eks. en langt stærkere udligning mellem S og SF), men på den anden side ikke forudset nogle af de væsentlige bevægelser (især Venstres og Konservatives tab). Men faktisk tyder meget på, at disse forskydninger først skete i de allersidste dage før valget. Undersøgelser dagen før valget var væsentligt tættere på resultatet end dem fra ugen før 3). Valgundersøgelsen bekræfter denne hypotese. Tabel 2 viser, hvorledes vælgere, der bestemte sig i forskellige dele af valgkampen, stemte. Det fremgår, at medens Venstre og Konservative støttedes af 33% af de vælgere, der havde besluttet sig allerede fra starten, så fik de kun 15% af dem, der bestemte sig i de sidste dage. Fremskridtspartiet og Kristeligt Folkeparti fik flere stemmer under valgkampen end før, og navnlig Centrum Demokraterne udviser en karakteristisk profil, hvor næsten alle dets stemmer blev vundet under valgkampen og navnlig i slutfasen. Endelig er det klart, at valgkampen var helt afgørende for de nye partiers skæbne. De var ret ukendte på forhånd, men fik navnlig gennem fjernsynet en mulighed for at præsentere sig, og det fremgår da også, at både de Grønne og Fælles Kurs fik de fleste af deres stemmer i valgkampens slutfase, faktisk fik de 11% af de stemmer, der blev afgjort i de sidste dage.

Tabel 2. Beslutningstidspunkt. Pct. vandret.

	Parti 1987										Antal (=100%)
	K	V	S	SF	Frp	Krf	CD	Gr	FK	Vfl	
Før valgkampen	20	13	33	16	5	2	2	1	1	2	656
Under valgkampen	17	8	24	22	7	4	7	1		1	72
I de sidste dage	10	5	19	18	5	2	3	5	6	6	94

På et punkt adskiller bevægelsesmønstrene ved folketingsvalget 1987 sig fra det almindelige. Dansk vælgeradfærd er normalt præget af ensartede bevægelser over hele landet: de samme partier går frem og tilbage i de forskellige kredstyper. Dette mønster er udtryk

for en ensartet politisk kultur i Danmark og tilskrives bl.a. mediernes landsdækkende indflydelse. Det er det, der gør det muligt på grundlag af ganske få kommuneresultater at give en sikker prognose på valgresultatet. Men i år var der betydelige forskelle på bevæ-

Tabel 3. Forskelle i partiforskydningerne i forskellige landsdele. Procentvis forskydning mellem vælgere i 1984 og 1987 i tre kredse for udvalgte partier.

	Vesterbro	Hørsholm	Hobro	Hele landet
Socialdemokratiet	÷ 12.7	÷ 3.6	+ 2.2	÷ 2.3
SF	+ 9.7	+ 0.6	+ 1.8	+ 3.1
Socialister ialt	÷ 3.0	÷ 3.0	+ 4.0	+ 0.8
Konservative	÷ 1.3	+ 0.4	÷ 2.0	÷ 2.6
Venstre	÷ 0.2	÷ 3.6	÷ 2.4	÷ 1.5
Centrum-Demokrater	0	+ 3.8	÷ 1.6	+ 0.2
Kristeligt Folkeparti	÷ 0.1	÷ 0.2	÷ 0.8	÷ 0.3
Firkløver ialt	÷ 1.6	+ 0.4	÷ 6.8	÷ 4.2
Fælles Kurs	+ 4.7	+ 0.8	+ 2.0	+ 2.2

gelserne i de forskellige dele af landet. Tabel 3 sammenligner resultaterne fra tre kredse, som hver er typiske for en del af landet. Den viser, at Socialdemokratiets moderate tilbagegang dækker over stærkt modsatrettede tendenser. I København var tabet knusende, i gennemsnit på 8% og i den indre by ofte over 10%. Også i omegnskommunerne var tabet stort, derimod var der slet ikke noget tab i Jylland, og i landkredsene var der ofte tale om en fremgang på flere procent. SFs fremgang er stort set et spejlbillede af Socialdemokratiets tab, den var massiv i København, noget mindre i omegnen, og gennemgående mindst i de jyske landkredse. Helt parallel er de to partiers bevægelser nu ikke, for de havde tilsammen en betydelig tilbagegang i hovedstadsområdet, især i det indre København, medens de gik frem i provinsen, stærkest i de jyske landkredse. Der er således sket en vis udjævning, de socialistiske partier er gået frem, hvor de var svagest, og omvendt.

Blandt de borgerlige partier er de geografi-

ske forskelle mindre markante, men de er der. De Konservative gik mest tilbage i provinsen, navnlig i de jyske landkredse, hvor det visse steder tabte 4-5%, medens det holdt sig bedst i sin traditionelle højborg i Københavns nordlige forstæder. Centrum-Demokraterne tabte i provinsen, men opvejede tabet ved en fremgang i hovedstaden og især i de nordlige forstæder. Til gengæld havde Venstre sin største tilbagegang her. Regeringspartiernes samlede tilbagegang var således størst i provinsen, hvor den i visse landkredse var på 7-8%, og mindst i hovedstadsområdet, hvor der i enkelte nordlige forstadskommuner ligefrem var fremgang.

Blandt de øvrige partier er de geografiske forskelle mindre. Dog var Fælles Kurs gennembrud ikke det samme overalt, i det indre København fik partiet over 5%, medens det i provinsen ofte kom nær 1%.

Tabel 4. Vandringsmatrice. Pct. vandret.

Parti 1984	Parti 1987										Små venstre- fløjsp.	Antal (=100%)
	K	V	CD	Krf	Frp	R	S	SF	FK	Grøn		
Konservative	81	3	4	1	6	1	2	1			1	160
Venstre	5	85	4	1		3		1				94
Centrum-Demokrater	6	11	72		6			6				18
Kristeligt Folkeparti			6	94								17
Fremskridtspartiet	7				87	3			3			31
Radikale	5	2			2	71	12	2		2	2	41
Socialdemokratiet	2		1		1	2	89	4				244
SF			2			1	4	84	4	3	1	113
Små venstrefløjsp.			2		2		2	41	7	2	48	30
Skiftet i alt												
Parti 1984	22	10	4	1	3	9	19	13			3	136
Parti 1987	10	7	13	2	10	8	10	23	7	4	5	136
Førstegangsvælgere	20	10	3	1	6	4	23	21	3	4	4	141
Tidl. sofavælgere	22	10	4	1	3	9	19	13			2	

Tabel 4 viser stemmevandringerne mellem partierne mellem de to valg i 1984 og 1987. Stabiliteten giver sig udtryk i høje kernevælgerprocenter, mellem 80 og 90 procent i alle de store partier. Socialdemokratiets største tab gik til SF, men sammenlagt er tabene til de borgerlige partier større. Størst tilgang har partiet haft fra de Radikale og SF. SFs fremgang skyldes tilgang fra Socialdemokratiet, men navnlig fra de små venstrefløjspartier, der nærmest blev udslettet, over 40 % af deres stemmer gik til SF. Venstre og Konservative udvekslede stemmer indbyrdes, derudover tabte de Konservative til Centrum-Demokrater og Fremskridtparti, Venstre til Centrum-Demokrater og Radikale. Disse to partier har traditionelt stort vælgergennemtræk, og det var også tilfældet i 1987, hvor de kun havde henholdsvis 72 og 71% kernevælgere. Men både deres tab og tilgang er spredt på partierne over hele den politiske skala. Tabellen viser også, hvor de to nye partier har fået deres stemmer fra. Fælles Kurs har taget 7% af de små venstrefløjspartiets vælgere, 4% af SFs og 3% af Fremskridtspartiets og af førstegangsvælgere. De Grønne har især haft tiltrækning på førstegangs-

angsvælgere og tidligere sofavælgere, men de har også taget et par procent af SFs, venstrefløjspartiernes og de Radikales vælgere. Nederst i tabellen er samtlige skifters fordeling på partier henholdsvis 1984 (altså de partier, der tabte dem) og 1987 (de partier, der vandt dem). De viser, at Socialdemokratiet og de Konservative mistede over dobbelt så mange stemmer som de vandt, og Venstre 50% flere. Omvendt vandt SF næsten dobbelt så mange stemmer som det tabte, og Centrum-Demokraterne og Fremskridtspartiet over tre gange så mange. 4)

Men der er også vælgere, som ikke deltog i 1984-valget, og som derfor påvirker styrkeforskydningerne. Det gælder de tidligere sofavælgere, som SF synes at have en særlig tiltrækning på. Førstegangsvælgere giver, som de plejer, SF flere og Socialdemokratiet færre stemmer end de ældre, men ellers ligger de ret tæt på befolkningsgennemsnittet.

3. Den nye vælgergeneration

På grund af den lange valgperiode var antal-

let af førstegangsvælgere i 1957 større end i mange år. Der kan derfor være grund til at se nærmere på dette nye islæt i vælgerkorpset.

Mennesker der vokser op og får valgret på samme tid, får ofte et fælles præg. De påvirkes af bevægelser, debatter, problemer og be-

givenheder i deres ungdom, deres holdinger og erfaringer får et særpræg, som ofte bevarer hele livet. Man taler om politiske generationer som vælgermasser, hvis opfattelser formedes i en bestemt historisk epoke, og som siden bevarede et præg af denne. De udgør en slags geologisk lag i vælgeradfærden.

Tabel 5. Venstredrejede- og højredrejede årgange. Tilslutningen til henholdsvis venstrefløjsspartierne og Venstre + Konservative i fireårsgrupper fra 18 til 41 år. Pct. vandret.

Valgretsår	Alder i 1987	Parti i 1987			Antal (=100%)
		Venstre fløj	V + K	Andre	
1964-67	38-41	24	33	43	141
1968-71	34-37	37	20	43	245
1972-75	30-33	43	16	41	244
1976-79	26-29	39	19	42	289
1980-83	22-25	36	26	38	260
1984-87	18-21	33	30	38	272

I tabel 5 er de yngre vælgere opdelt i fireårsgrupper, der altså hver omfatter dem, der fik valgret ved et eller to bestemte valg. Vi ved ikke, hvordan de stemte første gang, men tabellen viser, hvordan de stemte i 1987, og der er virkelig dramatiske forskelle på vælgere adskilt ved nogle få år. Forskellene viser sig navnlig i tilslutning til to partigrupper, på den ene side venstrefløjsspartierne dvs. SF og de små partier til venstre herfor, og på den anden side de traditionelle borgerlige partier, Venstre og de Konservative.

Den årgang, som fik stemmeret i årene 1964 til 1967 har en ret gennemsnitlig partifordeling. Men med de følgende årgange fra 1968 til 71 sker der et politisk jordskred.

Venstrefløjen vokser fra 24% til 37% og når i de følgende årgange fra 1972-75 op på 43%, altså en vækst fra en 1/4 til næsten halvdelen af vælgerårgange med bare 8 års afstand. Og samtidig sker der en halvering af de borgerlige partiers stemmer fra 33% til 16%. Her er

tale om en brat venstredrejning. Men tabellen viser også, at udviklingen vender, i de følgende aldersgrupper aftager venstrefløjens stemmetal gradvist til kun 32% blandt førstegangsvælgerne, medens de borgerlige partiers stemmetal igen fordobles. I den ældste aldersgruppe tæller Venstre og Konservative 137% af venstrefløjens stemmer, i den midterste kun 37% og i den yngste er de to partigrupper omtrent lige store.

I tabel 6 sammenlignes derfor tre aldersgrupper, førstegangsvælgerne fra perioden 1984-87, og mellemgruppen af 22-37årige, som fik valgret mellem 1968 og 1983, og endelig de ældre vælgere, som fik valgret, inden partisystemet gik i opbrud. Tabellen viser aldersgruppernes partivalg i 1987 lidt mere detaljeret end i tabel 5, specielt hvad angår venstrefløjen. Udsvingene er navnlig store for SF. Hos den ældre generation er partiets tilslutning kun på 1/10, men i halvfjerdsregenerationen stiger den til det tredobbelte for atter at falde med 1/3 hos de nye vælgere.

Tabel 6. Nye vælgergenerationer. Pct. lodret

Alder	18-21	22-37	Over 38	Alle
Valgretsår	1984-87	68-83	Før 83	
Parti				
SF	21	30	10	17
De Grønne og Fælles Kurs	7	5	2	3
Små venstrefløjspartier	4	5	2	3
Venstrefløj ialt	32	40	14	23
Socialdemokratiet	23	24	32	29
Venstre	10	6	14	11
Konservative	20	14	22	19
Andre borgerlige	15	16	18	18
Synspunkter (% enige)				
Tilfredshed med det danske samfund	31	29	36	33
Danmarks økonomiske situation er blevet bedre	45	35	40	38
Man kan stole på, at politikerne træffer de rigtige beslutninger	50	37	35	36
De sociale nedskæringer er gået for vidt	54	77	64	67
Større indtægtsudjævning	64	72	61	65
Arbejdsgiverne har for stor magt	22	43	46	44
Nej til EF	43	59	47	51
Ud af NATO	35	40	28	33
Økonomisk vækst sikres uanset miljøinteresser	33	15	29	24
Flygtninge bør indordne sig under dansk kultur og levemåde	59	54	67	62

Derimod får de nye partier deres største tilslutning hos førstegangsvælgerne, mens de øvrige venstrefløjspartier ikke varierer klart med alderen. Når den samlede venstrefløj fik knapt 1/4 af stemmerne, fremkommer dette som resultat af, at den fik 1/7 af de ældres, 40% af mellemgenerationens og knapt 1/3 af førstegangsvælgerne. Og venstrefløjens tilbagegang hos de nye vælgere modsvares ikke af en fremgang for Socialdemokratiet. Dets nedgang fra 32% af de ældre til 23% af mellemgenerationen holdt sig blandt firsernes unge. Det er i stedet Venstre og de Konservative, hvis tilslutning fra 36% af den ældre generation faldt til næsten det halve af 70er-generationen, som får et nyt opsving på ca. 50% hos førstegangsvælgerne.

Tabellen viser dernæst aldersklassernes syn på en række politiske stridsspørgsmål (af

pladshensyn er meningsfordelingen udtrykt ved en enkelt linie: hvor mange af hver aldersgruppe der er enige i synspunkt, i procent af alle, der har en mening). Tabellen viser, at de nye vælgere er mere tilfredse med det danske samfund end 1970ergenerationen, og at de navnlig har en langt mere positiv bedømmelse af landets økonomiske udvikling gennem de senere år. De unge vælgere har også en mere udtalt tillid til politikerne end de ældre. Tabellen viser desuden en række økonomiske og sociale spørgsmål af den slags, der er typiske for modsætningen mellem højre og venstreorienterede partier og vælgere. I alle disse spørgsmål lå 1970-generationen klart til venstre for de ældre vælgere. Men i dem alle ligger 1980-generationen klart til højre, ikke bare for årgangene fra forrige årti, men undertiden for de ældre vælgere: de viser mindre modstand mod sociale nedskæringer, men er mere imod ind-

komstudjævning, og de er mindre kritiske overfor arbejdsgivernes magt. De nye vælgere er også de mest positive overfor EF, medens EF-modstanden når sit højdepunkt i årgangene fra 1970'erne. Førstegangsvælgerne har også en mere positiv holdning til NATO end mellemgenerationen, men de er dog noget mere kritiske end den ældre generation. Tabellen omfatter også et spørgsmål om afvejning af miljø og vækst. Her genfindes den velkendte modsætning mellem den ældre generations vækstorientering og 70'er-generations prioritering af miljøhensyn. Men den grønne bølge har ikke tag i de nye vælgere, de overgår den ældre generations vækstorientering. Endelig viser tabellen indstillingen til et af valgkampens akutte stridsspørgsmål, om flygtninge skal indordne sig under dansk kultur og levemåde. Tilslutningen til dette synspunkt er igen størst blandt de ældre og de nye vælgere, medens 1970-årgangene har en noget mere åben holdning.

Af tabel 6 fremgår således et klart mønster. Partipolitisk ligger de nye vælgere midt imellem 1970-generationen og de ældre vælgere. Det gælder både i tilslutningen til de borgerlige partier og til venstrefløjen. I spørgsmålet om politiske holdninger ligger de nye vælgere helt klart til højre for 70'er-generationen, og undertiden også for de ældre. Medens der i 1970'erne skete en klar venstredrejning af de unge vælgere, er der i de seneste år foregået en klar højredrejning. En venstre-bølge omfattende ca. 15 årgange adskilte sig markant fra de ældre vælgerårgange, men den er afløst af en ny generation af unge meget nærmere de holdninger, der er fremherskende for den ældre del af vælgerkorpset.

4. Skillelinien mellem de politiske blokke.

Ethvert folketingsvalg drejer sig først og fremmest om, hvem der skal danne regering. Og det er altid et valg mellem to muligheder,

en borgerlig og en socialistisk. Ved valget i 1987 var regeringsalternativerne usædvanligt klare: Det fasttømrede firkløversamarbejde af Konservative, Venstre, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti gik til valg som en helhed, og heroverfor stod Socialdemokratiet og SF for første gang for en socialistisk koalition. Der kan derfor være grund til at se på, hvad der adskiller i de to lejre i dansk politik, hvilke synspunkter, der præger de folk, som stemmer på hver af dem. I tabel 7 ses bort fra de partier, som ikke indgår i regeringsblokkene, altså Fremskridtspartiet, de Radikale og de små venstrefløjspartier. Det socialistiske regeringsalternativ råder derfor over 90% flere stemmer end firkløverpartierne. Hvis man inddrog de øvrige partier, ville der være en ligevægt mellem højre og venstre side i befolkningen. Men til gengæld ville hovedskillelinierne blive sløret. I tabellen gengives også forskellen mellem de to blokkes tilslutning i hver gruppe. Den bør vurderes ud fra, at S-SF er større end firkløverpartierne, så kun en forskel på over 9% er udtryk for en socialistisk overvægt, negative tal eller tal under 9 er udtryk for en borgerlig overvægt i en gruppe.

Indledningsvis viser tabellen den grundlæggende sociale skillelinie i partisystemet: arbejderne har en stærk præference for de socialistiske partier, de selvstændige en endnu stærkere præference for de borgerlige partier, og funktionærerne deler sig lige over.

Arbejdsløsheden har været udbredt i 1980'erne og tabellen undersøger dens indflydelse på partivalget. Kun 13% af vælgerne har været arbejdsløse inden for de senere år, men de har en stærk præference for de socialistiske partier. Derimod er der et flertal af borgerlige blandt de vælgere, der har været i beskæftigelse hele tiden. Jobsikkerheden synes således at være en vigtig selvstændig skillelinie.

Også på anden måde præger erfaringerne

Tabel 7. Skillelinier mellem to regeringsblokke. Pct. vandret. Da de øvrige partier er udeladt, udgør summen af de to kolonner mindre end 100%. Procentgrundlag (antal) er for 100%.

	S-SF	Firkløver	Forskel	Antal (100%)
Alle	46	37	9	3176
Klasse				
Arbejdere	64	20	44	1049
Funktionærer	44	38	6	1410
Selvstændige	14	68	÷ 54	507
Arbejdsløshed				
Har været arbejdsløs	55	28	27	86
Har ikke været arbejdsløs	40	42	÷ 2	523
Udvikling i vælgerens egen økonomi i de sidste 2-3 år				
Har det bedre	36	42	÷ 6	207
Uændret	40	44	÷ 4	457
Har det værre	63	21	42	197
Udviklingen i Danmarks økonomiske situation i de sidste 2-3 år				
Bedre	17	61	÷ 44	219
Samme	40	42	÷ 2	282
Værre	67	19	48	341
Tilfreds med samfundet				
Tilfreds	27	56	÷ 29	292
Nogenlunde tilfreds	52	32	20	469
Ikke tilfreds	57	17	39	109
Tilfredshed med demokratiet				
Tilfreds	29	54	÷ 25	269
Nogenlunde tilfreds	48	35	13	456
Ikke tilfreds	58	16	42	137
Danmarks vigtigste politiske problem				
Betalingsbalance	35	48	÷ 13	242
Økonomi	35	53	÷ 18	111
Miljø	46	30	16	117
Arbejdsløshed	63	22	41	121
Ideologisk grundorientering				
Venstreorienteret	77	2	75	
Centrum	42	43	÷ 1	
Højreorienteret	8	74	÷ 66	

for de seneste år partivalget. Vælgerne blev spurgt, om de og deres familie økonomisk havde det bedre eller dårligere end for 2-3 år siden, og det viser sig da, at de, som har fået det bedre, eller bare uforandret, har en klar borgerlig overvægt, medens det mindretal, der mener, at de har fået det dårligere, har en meget stor socialistisk overvægt.

Medens der i dette tilfælde formodentlig er

tale om reelle forskelle, er der i synet på udviklingen i landets økonomiske situation om rene procenttal, som til gengæld deler de to blokke klarere. Der er ingen tvivl om, at i den økonomiske situation er det de borgerlige, der mener, at situationen er bedre, og næsten alle stemmer s

Men der er andre opfattelser, der mere overraskende præger partivalget. Således stemmer de vælgere, der er tilfredse med det danske samfund, helt overvejende borgerligt, medens de vælgere, der er utilfredse med samfundet, stemmer socialistisk. Og der er en tilsvarende snæver sammenhæng mellem tilfredsheden med demokratiets måde at fungere på og partivalget.

Endelig viser tabellen vælgernes vurdering af, hvad der er det vigtigste problem, som Danmark står overfor i dag. Her peger de fleste på betalingsbalanceunderskuddet og andre økonomiske problemer. Og denne prioritering fører gerne til at man stemmer på de borgerlige partier. Andre vælgere mener, at miljøproblemerne er vigtigst, og de stemmer oftest socialistisk. Ved valgene i det seneste tiår har arbejdsløsheden været udpeget

som hovedproblemet af det store flertal af vælgerne. Men i 1987 er det kun 1/5, der betragter arbejdsløsheden som det vigtigste problem. De stemmer til gengæld helt overvejende socialistisk.

I sidste ende hviler stemmeafgivningen naturligvis på den ideologiske grundorientering, og tabellen viser da også, at vælgernes placering af sig selv på en højre-venstreskala⁵ hænger næsten entydigt sammen med deres partivalg: 3/4 af de venstreorienterede stemmer socialistisk, men kun 2% borgerligt, medens omvendt 3/4 af de højreorienterede stemmer borgerligt mod 8% socialistisk. Det er imidlertid vanskeligt at vurdere, om vælgerne placerer sig selv ud fra, hvor de mener, deres parti hører til, eller om de finder deres ideologiske ståsted og vælger parti ud fra dette.

Tabel 8. Holdningsforskelle mellem de to regeringsblokke. Pct. af hver bloks vælgere, der deler et standpunkt.

	Partiblok		
	S+SF	Firkløver	Alle
Større indtægtsudjævning	84	34	63
Mindre kontrol med erhvervslivet	35	74	50
Større medbestemmelse på arbejdspladserne	82	24	62
De sociale inkomster er gået for vidt	80	39	67
For mindst offentlige sektorer	33	72	49
Udvej til EF	74	18	50
Udmark	47	10	31
Udskær	72	28	55
Udmi	17	35	25
Uding	60	71	64
Udair	35	77	55
Udg	59	22	43

indtæ
ger d
en
en p
del

punkt. De største forskelle findes inden for et kompleks af stridsspørgsmål, som traditionelt henregnes til den grundlæggende højre-venstre-dimension, især spørgsmål om økonomisk frihed og lighed. Tabellen viser mas-

sive flertal af socialister og mindretal af borgerlige for ønsket om indkomstudligning, større medbestemmelse på virksomhederne og stop for sociale nedskæringer, medens der omvendt er klare borgerlige flertal og socialistiske mindretal for kravene om mindre kontrol med erhvervslivet og formindskelse af den offentlige sektor.

Også i udenrigspolitikken er der klare forskelle. Et flertal af socialisterne vil have militæruddgifterne nedsat, medens et flertal af de borgerlige sætter sig imod dette. 3/4 af socialisterne vil have Danmark ud af EF, men kun 1/6 af de borgerlige. Derimod er der flertal for Nato i begge blokke, men i den socialistiske blok er det kun på 3%, medens det omfatter 9/10 af de borgerlige vælgere.

Endelig viser tabellen et par spørgsmål, som er på den politiske dagsorden, men ikke indgår entydigt i den traditionelle højre-venstre-skilleværdi. Det synspunkt, at den økonomiske vækst bør sikres gennem en udbygning af industrien, også selv om det kommer i strid med miljøinteresser, forkastes af 3/4 af befolkningen. Men selv om det er i klart mindretal i begge blokke, er der dobbelt så mange tilhængere blandt borgerlige som blandt socialistiske vælgere. Og 2/3 af befolkningen mener, at flygtninge bør indordne sig under dansk kultur og levemåde, og her er der ikke større forskel på de to blokke.

Partiblokkenes forskellige forankring i samfundets magtstruktur afspejles også af, at kun et mindretal af socialisterne, men et stort flertal af de borgerlige mener, at fagforeningerne har for stor magt, medens det omvendte er tilfældet med synet på arbejdsgivernes magt.

5. Partiernes vælgere.

Valget i 1987 indebar få forskydninger, og

der skete derfor heller ikke større forandringer i de enkelte befolkningsgruppers parti-præference. Valgundersøgelsen giver på grund af den store stikprøve en ret præcis beskrivelse af de enkelte partiers vælgerkorps.

Tabel 9 viser, at vælgeradfærden stadig præges af forrige århundredes klassepartimønstre, hvor de store interessegrupper, arbejdere, landmænd og selvstændige støttede hver deres interesseparti, henholdsvis Socialdemokratiet, Venstre og de Konservative. Men dette mønster er på den anden side under opblødning: Under halvdelen af disse grupper stemmer i dag på klassepartier, 40% af vælgerne stemmer på partier uden klar social basis, og halvdelen af vælgerne udgøres i dag af funktionærer og tjenestemænd uden nogen entydig partitilknytning.

Tabellen viser, at Socialdemokratiet stadig støttes af halvdelen af de ufaglærte arbejdere, men af væsentligt færre faglærte. Derimod har partiet kun tilslutning af omkring 1/5 af funktionærerne og 1/10 af de selvstændige. Venstre har klarest bevaret et klassepartipræg, med over halvdelen af landmændenes stemmer, men kun 7% af lønmodtagergruppernes og lidt mere blandt de selvstændige. De Konservative fordoblede deres stemmetal i begyndelsen af 1980'erne, men det har ikke udvisket partiets sociale profil, det har stadig klart den stærkeste tilslutning fra selvstændige og højere funktionærer. Partiets nye popularitet har dog også sikret det et fodfæste blandt grupper, hvor det traditionelt ikke fik nogen stemmer, hos landmænd og arbejdere. De Konservative er i dag det tredjestørste arbejderparti.

De øvrige partier, der alle stammer fra dette århundrede, har en langt mere ligelig social tilslutning. Det gælder især de Radikale, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti. SF har en ensartet tilslutning på omkring 1/5 af stemmerne i alle lønmodtager-

Tabel 9. Social baggrund og partivalg. Pct. vandret.

	Parti 1987									Antal (=100%)
	S	V	K	R	SF	Frp	CD	Krf	Vfl	
<i>Stilling</i>										
Ufaglært arbejder	51	7	9	2	15	6	2	2	6	706
Faglært arbejder	38	5	11	6	21	6	4	2	9	343
Lavere funktionær	24	7	21	7	22	3	5	3	8	1098
Højere funktionær	16	7	30	14	18	2	6	2	6	312
Selvstændig	12	17	38	6	5	12	6	2	3	322
Landmand	7	55	14	7	1	8	3	4	2	185
<i>Erhvervsgren</i>										
Privat sektor										
Industri og håndværk	33	6	16	5	20	6	5	2	7	537
Handel og transport	23	9	29	6	15	5	6	3	5	228
Serviceerhverv	19	11	28	8	17	6	5	2	5	456
Landbrug	12	48	15	6	3	9	2	3	2	192
Offentlig sektor										
Social-, sundheds- og undervisningssektor	23	5	16	8	31	2	3	2	10	479
Anden off. virksomhed	37	6	13	6	20	4	6	2	6	309
<i>Fagforening</i>										
LO-forbund										
SiD	40	4	8	2	29	6	4	1	6	209
KAD	61	4	8	2	15	4			5	92
DKA	51	4	10	5	15	5	3	1	6	99
Metal	47	3	11	4	22	3	2		8	92
HK	32	5	21	5	21	4	5	1	5	247
Andre arbejderforbund	47	6	9	4	16	6	3	1	7	299
Andre funktionærforbund	32	3	10	6	25	9	7		9	71
FTF	16	8	19	10	29	1	4	2	10	365
AC	7	7	23	19	26	2	1	4	11	91
<i>Husstandsindkomst</i>										
Under 150.000 kr.	36	12	15	5	14	6	3	4	6	863
150-300.000 kr.	31	9	17	5	22	4	5	2	6	981
300-400.000 kr.	24	7	21	8	23	3	7	1	7	465
Over 400.000 kr.	15	10	35	13	10	5	4	2	7	269
<i>Bolig</i>										
Ejer	26	15	22	8	12	5	5	3	5	2080
Lejer	34	5	15	5	26	4	2	2	8	927
<i>Køn</i>										
Mand	27	11	19	7	16	6	5	2	7	1450
Kvinde	30	11	19	5	18	4	4	3	6	1722
<i>Alder</i>										
18-24 år	20	10	17	6	23	7	3	2	10	323
25-39 år	26	6	15	6	29	4	4	2	9	991
40-64 år	31	13	21	6	12	5	5	2	4	1185
Over 65 år	34	18	22	7	3	6	4	4	3	664
<i>Bymæssighed</i>										
Storby	25	4	21	6	26	4	4	2	10	1136
Småby	33	11	20	6	14	4	5	3	4	1131
Land	28	20	17	7	9	8	4	3	5	904

grupper, men får få stemmer fra de selvstændige. Fremskridtspartiet har den stærkeste støtte fra selvstændige, men har også fodfæste blandt arbejdere og landmænd. Derimod får det næsten ingen stemmer fra funktionære og tjenstemænd.

Ved siden af stillingen spiller arbejdsplads og erhvervsgren en vis selvstændig rolle for partivalget. Således har Socialdemokratiet og SF stærkest tilslutning i produktionssektoren, medens Venstre og Konservative står langt stærkere i omsætnings- og serviceerhvervene.

Tilslutningen til Socialdemokratiet og SF er ikke meget større blandt lønmodtagere i den offentlige sektor end i den private (forskellen mellem de samlede tal for de to sektorer beror på de selvstændige i den private). Men der er meget stor forskel på i hvilke grene af den offentlige sektor, Socialdemokratiet og SF får deres stemmer. Socialdemokratiet står stærkest i de traditionelle grene som administration og offentlige værker, medens SF og de andre venstrefløjspartier har langt stærkere tilslutning i sundheds-, social-, og undervisningssektorene, der alle har været præget af stærk ekspansion gennem de senere årtier. Fremskridtspartiet har i almindelighed langt større tilslutning i den private sektor end i den offentlige.

Det er et spørgsmål, om de partifordelinger, der fremgår af de samlede stillingsbetegnelser, dækker over væsentlige forskelle fra fag til fag. I tabel 9 er der derfor foretaget en underopdeling af lønmodtagerne efter fagforening. Næsten alle arbejdere og mange lavere funktionære er organiseret i forbund under LO, hvis ledelse er rent socialdemokratisk, og som har stærke organisatoriske og økonomiske bånd til dette parti. Tabellen viser imidlertid, at Socialdemokratiet i dag kun støttes af et mindretal af LO's medlemmer. Det har kun flertal i to forbund, der udeluk-

kende eller overvejende organiserer ufaglærte kvinder, nemlig Kvindeligt Arbejderforbund (KAD) og Kommunal Arbejderforbundet (DKA). Derimod har Socialdemokratiet mistet grebet om sin traditionelle højborg, Specialarbejderforbundet (SID), hvor kun 40% har holdt fast ved partiet, her har SF fået sit stærkeste gennemslag i fagbevægelsen, og den samlede venstrefløj er nu tæt på at overhale Socialdemokratiet. I de faglærte forbund har Socialdemokratiet bevaret sin tilslutning bedre, med 47%, men navnlig i Metalarbejderforbundet er SF slået kraftigt igennem.

De fleste funktionærer er organiseret i LO's største forbund HK, der også er socialdemokratisk orienteret. Men her står partiet langt svagere, med under 1/3 af forbundets stemmer, og her har ikke blot SF, men også de Konservative tilslutning fra over 1/5. Og i de små funktionærforbund er venstrefløjspartierne tilsammen større end Socialdemokratiet. Der er markant politisk forskel på de funktionærforbund, der er tilknyttet det socialdemokratiske LO, og dem, som er tilknyttet det tværpolitiske FTF. Blandt de sidste er SF med 29% af stemmerne suverænt det største parti, og den samlede venstrefløj får over 40% af stemmerne. Socialdemokratiet er med 1/6 af funktionærstemmerne kun det tredjestørste parti, men de Konservative på andenpladsen, og flere andre borgerlige partier står stærkt, især Venstre og de Radikale. Endelig adskiller akademikernes Centralorganisation sig drastisk fra den øvrige fagbevægelse, her får tre partier mellem 1/4 og 1/5 af stemmerne, nemlig SF, de Konservative og de Radikale, medens de øvrige partier, herunder Socialdemokratiet, kun får nogle få procent. Tabel 9 belyser dernæst indkomsternes betydning. Socialdemokratiets tilslutning er stærkest i det laveste indkomslag og falder med stigende indtægt, medens omvendt de Konservatives og de Radikales stemmeprocent tiltager med stigende

indtægt. For de øvrige partier er der ikke nogen entydig sammenhæng.

Boligmarkedet er en vigtig skillelinie, hvor Socialdemokratiet og SF har væsentlig større tilslutning blandt lejere end blandt parcelhusejere, medens det omvendte er tilfældet med de borgerlige partier.

Køn er traditionelt ikke nogen partiskillelinie, idet kvinder og mænd plejer at stemme ens. Tabellen viser dog at der er en tendens til, at Socialdemokratiet og SF får lidt flere stemmer fra kvinder end fra mænd. Denne udvikling kan formodentlig forklares med, at kvinder i stigende grad er rykket ind på arbejdsmarkedet, mange i underordnede jobs, der traditionelt disponerer folk for at stemme socialistisk.

Bymæssighed er en vigtig traditionel skillelinie mellem partierne, og tabel 9 viser, at den er undergået en vis forandring i de senere år. Socialdemokratiet var oprindelig et storbyparti, men i dag står det svagest i storbyerne, dets højborg er nu de mindre provinsbyer, og selv på landet står det stærkere end i de store byer, jfr. afsnit 2. Samtidig er der sket en vis regional forskydning, så partiet efter valget står stærkest i Jylland. Forskydningen af det socialdemokratiske tyngdepunkt hænger nøje sammen med SFs fremgang, partiet har nu nået Socialdemokratiets styrke i storbyerne, men står langt svagere i småbyerne og især på landet. De Konservative er også traditionelt byparti, men partiets store fremgang i 1980'erne har ført til en ret ligelig tilslutning over hele landet. Derimod har Venstre og Fremskridtspartiet bevaret deres præg af overvejende landpartier.

Af særlig interesse er de to nye partiers vælgertilslutning. Men de er for små til, at data-materialet tillader nogen dyberegående analyse af deres vælgerkorps. Det tyder imidlertid på, at deres tilslutning kommer ret ligeligt

fra alle befolkningsgrupper, dog er den lidt større i hovedstadsområdet og hos yngre vælgere.

6. Efterspil.

Folketingsvalget i 1987 var et lavinteressevalg, der stabiliserede den begrænsede omstrukturering af partisystemet, der skete i 1984. Der skete et samlet venstresving på nogle få procent. Det var utilstrækkeligt til at danne grundlag for et regeringsskifte. Det borgerlige flertal bestod fortsat. Men firkloverregeringens parlamentariske grundlag var blevet svækket, det var nu nødvendigt at samarbejde med endnu et parti ud over de Radikale for at få flertal, enten Socialdemokratiet eller Fremskridtspartiet. De Radikale havde under valgkampen lagt op til et bredt samarbejde fastlagt gennem omfattende regeringsforhandlinger om et langtidsprogram. Da Schlüter konkluderede en hurtig dronningerunde med firkloverregeringens fortsættelse, erklærede de Radikale sig gennem et såkaldt 'frihedsbrev', at det ikke længere betragtede sig som regeringens faste støtteparti.

I Socialdemokratiet tog partiformanden Anker Jørgensen allerede på valgnatten konsekvensen af partiets tredje valgnederlag i træk, han trak sig tilbage og overlod partiledelsen til næstformanden Svend Auken. Regeringen overlevede i de følgende måneder fra sag til sag, og allerede et halvt år senere, i april 1988, blev det næste valg udskrevet efter en dramatisk krise om behandling af allierede krigsskibe i danske havne.

Noter.

1. Denne artikel bygger på analyse af to interview-undersøgelser af vælgeradfærden ved fol-

ketingsvalget i 1987, foretaget af forskere ved universiteterne i København og Århus. Den ene er udført af Gallupinstituttet ved besøgsinterviews og omfatter ret få spørgsmål, men en stikprøve, der for de fleste spørgsmåls vedkommende er på 4088 personer. Den anden undersøgelse er udført som telefoninterviews af AIM og omfatter et sample på 1029 personer.

En samling af de to datasæt har vist, at Gallup-data er betydeligt mere repræsentative på den centrale variabel, parti (kvadrede afvigelser fra valgresultatet var over tre gange større for AIM-data). Derfor benytter denne artikel Gallup-data, hvor det er muligt, og partifordelingerne på AIM-datavejes. Tabel 2,4,5, en del af 6 samt 9 bygger på Gallup-data, tabel 7 og 8 samt en del af tabel 6 på AIM-data.

2. "Meningsmålingerne tabte" stod der i flere store avisoverskrifter, i Det fri Aktuelt 9.9. og i Berlingske Tidende 10.9.
3. Ole Borre har påvist, at medens opinionsundersøgelserne ved valgets udskrivelse ikke lå nærmere ved valgresultatet end forrige valg i 1984, så kom de stadig tættere på, jo nærmere man kom valget ("Valget og Prognoserne", Samfundsøkonomen 1987, nr.8, s.4-9)
4. Vandringsmatricen bygger som nævnt på Gallup-data, men det underbygger dens troværdighed, at AIM-data giver praktisk taget identisk matrice.
5. Vælgerne blev bedt om at placere sig selv på en tipunkt-skala fra venstre til højre. Skalaen er i tabel 7 forkortet til tre hovedgrupper.